

Kárpáti Zsuzsanna

A KÖZÖS JOGKEZELÉS RENDSZERÉNEK ÁTALAKULÁSA A FÜGGETLEN JOGKEZELÉS MEGJELENÉSÉRE TEKINTETTEL *

„Szavakkal már nagyon sokszor visszaéltek, a zene azonban továbbra is módot adott arra, hogy az emberek ma is megértsék egymást; megerősödve kerülnek előtérbe azok az örök értékek, amelyek mindig részét képezték bármely nép minden művészi megnyilvánulásának.”

Yehudi Menuhin

A dolgozat aktualitását a közös jogkezeléshez kapcsolódó 2014/26/EU irányelv¹ és az azt átültető törvény, illetve a bennük újdonságként megjelenő független jogkezelés adja, amely izgalmas kérdéseket és aggályokat vet fel. A tanulmány szerzője korábban már foglalkozott² az irányelvvel és annak a magyar jogrendszerbe történő átültetésével, valamint a közös jogkezelés zenei vetületével. Bizonyos ágazatokban az engedélyeket leggyakrabban közvetlenül az egyéni jogtulajdonosok biztosítják (pl. filmek gyártói), más ágazatokban nagyon fontos szerepet játszik a közös jogkezelés, különösen a zeneművek alkotóinak jogai tekintetében – nem véletlen, hogy az irányelv javaslata³ is hangsúlyozza a közös jogkezelés jelentőségét a zenei területen.

Ugyanakkor a fentebb említett kutatás óta eltelt időben azon túlnövő folyamatok zajlottak le és zajlanak napjainkban is. Az irányelv átültetése a magyar jogrendszerbe külön közös jogkezelési törvény megalkotásával valósult meg, két széles körű társadalmi egyeztetés lezajlását követően.⁴ A közös jogkezelés intézményét az említett irányelv és hazánkban a jog-

* A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán szerzői jog kategóriában díjazott dolgozat szerkesztett változata. A diplomamunka a szerző Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán folytatott tanulmányai keretében készült.

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/26/EU irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek belső piacon történő online felhasználásának több területre kiterjedő hatályú engedélyezéséről [2014], HL L 84/72 (a továbbiakban: Kjk.-irányelv vagy irányelv).

² Kárpáti Zsuzsanna: A közös jogkezelés zenei vetülete és az irányelvben rejlő lehetőségek. In: *Pogácsás Anett, Szilágyi Pál, Láncoz Petra Lea, Kovács Krisztián* (szerk.): 'De lege ferenda'. Válogatott tanulmányok joghallgatók tollából. Pázmány Press, Budapest, 2016, p. 185–204.

³ Javaslát: Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek jogainak belső piacon történő online felhasználásra szóló, több területre érvényes engedélyezéséről, COM (2012) 372 final, 2012, p. 2.

⁴ Az egyeztetés két dokumentummal kapcsolatban zajlott le. Az egyik dokumentum a Javaslát a Kjk.-irányelv magyar jogba történő átültetésének koncepciójára. SZTNH, Budapest, 2014. november. A másik dokumentum az első alapján lezajlott társadalmi egyeztetés hatására megalkotott Részletes koncepció a Kjk.-irányelv átültetéséhez megalkotandó magyar jogi szabályozás főbb tartalmi kérdéseivel kapcsolatban. SZTNH, Budapest, 2015. július.

harmonizációt szolgáló három jogforrás⁵ tereli új mederbe, és ad új esélyt a sokat kritizált rendszer modernizálására, amely folyamatok eredményeként új jövő és kihívások elé néz az intézmény. Jelen kutatás a közös jogkezelés meglévő és átalakuló rendszerén vezet át az ezen belül elhelyezkedni vágyó, az említett átalakulás egyik sarokpontjaként megjelenő, az angolszász jogrendszerből merített és hazánkban eddig ismeretlen független jogkezeléshez. Egyrészt az eddig ismeretlen intézmény mindenkori kezdetlegessége és bizonytalan volta adta a kutatáshoz az inspirációt, másrészt az, hogy miközben új és izgalmas megoldásként jelentkezik, éppen alternatív volta és a világon ilyen formában való kisszámú jelenléte olyan tényező, amely miatt felmerül a kérdés, vajon képes lesz-e gyökeret verni a kontinentális jogrendszerben, illetve lehet-e működőképes a jogintézmény.

Jelen kutatás arra keresi a választ, hogy az irányelvre és a közös jogkezelési törvényre tekintettel a közös jogkezelés rendszere alapjaiban rengett-e meg, vagy néhány intézménnyel való bővülése nem okoz majd különösebb fejtörést, azok hozzá tudnak idomulni a jelenlegi rendszerhez. A vizsgálat a – hazai jogalkalmazók szemüvegén át – leginkább kurióznak számító független jogkezelés intézményére szűkül arra tekintettel, hogy erősen kérdéses, miként tud illeszkedni a közös jogkezelés rendszeréhez, mi lesz a sorsa, és főként a gyakorlati haszna. Várhatjuk-e tőle a közös jogkezelés rendszerének hatékonyabbá válását? Egyáltalán, indokolt-e a léte jogrendszerünkben?

A történeti előzmények és az átültetést megelőző közös jogkezelésre vonatkozó szabályozási rendszer rövid áttekintése, valamint a téma szempontjából indokolt elemeinek kiemelése után elemezzük az átalakult rendszert – a benne elhelyezkedő hazai közös jogkezelő szervezetekkel – és a független jogkezelés intézményét, vizsgálva annak előnyeit és kockázatait, illetve a nívumként megjelenő első két hazai független jogkezelő szervezetet.

1. A KJK.-IRÁNYELVHEZ VEZETŐ ÚT FŐBB ÁLLOMÁSAI

Az irányelv megalkotásáig hosszú utat kellett bejárni. A jogkezelés uniós szabályozására vonatkozó lendületben kisebb-nagyobb töréseket láthattunk, ám a keretszabályozásra vonatkozó igény mindvégig fennállt.

Az uniós jogban 1971 óta terítéken van a közös jogkezelés témája, ekkor indította az Európai Bizottság az első versenyjogi tárgyú eljárást a német zenei közös jogkezelő szervezet, a GEMA ellen.⁶ Ugyanakkor közelebbi figyelmet a szerzői és szomszédos jogok kezelése

⁵ 2016. évi XCIII. törvény a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről (a továbbiakban: Kjkt.); 216/2016. (VII. 22.) Korm. rendelet a közös jogkezelő szervezetek és a független jogkezelő szervezetek működésének és a jogkezeléssel kapcsolatos eljárások részletes szabályairól; 19/2016. (IX. 5.) IM rendelet a közös jogkezelő szervezetek és a független jogkezelő szervezetek jogkezelési tevékenységének bejelentésével, valamint a reprezentatív közös jogkezelő szervezetként végzett közös jogkezelési tevékenység engedélyezésével kapcsolatos eljárásokért fizetendő igazgatási szolgáltatási díjra vonatkozó szabályokról.

⁶ 71/224/EGK határozat („GEMA I.”), HL L134., 1971. 06. 20.

kapcsán tartott konzultációk során kapott a téma, amelyeket 1995 és 2002 között folytatott le a Bizottság. A tanácskozások mellett nemzetközi konferenciákon⁷ napirenden volt a közös jogkezelés témája.⁸

Az első, az irányelv megalkotásához közelítő állomás a Bizottság 2004. évi közleménye⁹ volt, amelyben a közös jogkezelő szervezetek és tagjaik, a közös jogkezelők és a felhasználók, illetve a közös jogkezelő szervezetek egymás közötti viszonyrendszere került górcső alá. Ebben megemlítésre került a közös jogkezelők monopolhelyzete, ezzel kapcsolatban erőfölénnyel való visszaélésük vagy a szerződéses gyakorlatuk tisztességtelensége, illetve a közös jogkezelő szervezetek között kötött kölcsönös képviselési szerződéseknek a belső piacra gyakorolt hatásai.¹⁰

A Bizottság 2005. évi hatástanulmánya¹¹ a határon átnyúló közös jogkezelésről rámutat arra a problémára, hogy az ilyen online szolgáltatások nyújtói számára költséges és kényelmetlen, hogy valamennyi országra külön engedélyt kell kérniük és szerezniük, ezt egy aktuálisan szeretnék kiváltani. Erre tekintettel két megoldási javaslatot is preferáltak az egyes szereplők; az első szerint fel kell oldani a területi korlátozásokat és a fogyasztók letelepedésére vonatkozó előírásokat a fennálló kölcsönös képviselési szerződésekben. A másik elképzelés szerint a jogosultaknak lehetőséget kell adni, hogy maguk választhassák meg a közös jogkezelő szervezetet Európában, amelyet majd megbíznak.¹²

A témával kapcsolatban ugyanebben az évben az első uniós szintű jogalkotási aktusként egy *soft law* eszköz született meg.¹³ Az irányelv előfutáraként számon tartott ajánlás tartalma a zenei közös jogkezelésre vonatkozik,¹⁴ nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, valószínűleg nem kötelező volta okán. A 2005. évi ajánlás jelentése alapján az Európai Parlament által megvitatásra került egy tisztességes és átlátható, versenyképes közös jogkezelési rendszer kiépítése, amely egy rugalmas irányelv megalkotásával vihető keresztül.¹⁵ Mindennek hatására 2010-ben stratégiai dokumentumok segítségével megkezdődött a jelen tanulmányban vizsgált irányelv előkészítése, majd a tervezet 2012-re elkészült, 2014.

⁷ Firenze (1996), Bécs (1998), Strasbourg (2000), Santiago de Compostela (2002), 2000-ben pedig külön kétnapos meghallgatást tartott a Bizottság a témában.

⁸ Vö. *Lábodny Péter, Nagy Balázs*: A közös jogkezelésről szóló 2014/26/EU irányelv átültetésének egyes kérdései. *Fontes Iuris*, 2. évf. 1. sz., 2016, p. 44.

⁹ Communication on the Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market. Brussels, 16. 04. 2004. COM (2004) 261 final.

¹⁰ Vö. *Lábodny Péter, Nagy Balázs*: i. m. (8), p. 44.

¹¹ Staff Working Paper Study on the Community Initiative on the Cross-border Collective Management of Copyright. Brussels, 7.7.2005.

¹² Vö. *Grad-Gyenge Anikó, Sarkady Ildikó*: Közös jogkezelés az audiovizuális médiában. Médiatudományi Intézet, Budapest, 2014, p. 84–85.

¹³ A Bizottság 2005/737/EK ajánlása a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről [2005], HL L 276/54 2005. 10. 21.

¹⁴ Vö. *Yolanda Steger*: Gestion collective transfrontalière de la musique sur Internet. *Zeitschrift für Immaterialgüter-, Informations- und Wettbewerbsrecht*, 2006. 1. sz.

¹⁵ *Giuseppe Mazziotti*: New licensing models for online music services in the European Union: From collective to customized management. *Columbia Journal of Law & the Arts*, 34. évf. 4. sz., 2011, p. 765.

február 26-án el is fogadták. A gyorsnak tekinthető eseménysor háttérében az állhat, hogy a 2010–2014 között működő Bizottság időszakában az Unió aktív volt a szerzői jogi jogalkotás vonatkozásában.¹⁶

2. A KÖZÖS JOGKEZELÉS MINT A SZABÁLYOZÁS FORRÁSA

„A közös jogkezelés tudományosan nem igazolható, és nem cáfolható. Létező, nem homogén, sokmodelles és ugyanakkor elkerülhetetlen mű-/teljesítmény-értékesítési forma. Értékválasztás alapján utasítható vagy fogadható el, vagy akár tekinthető univerzális gyógyszernek is”¹⁷ – fogalmaz Faludi Gábor. A közös jogkezelés az új körülményekhez és lehetőségekhez történő alkalmazkodás kiváló példája: bár nem tökéletes eszköz, mégis sikeresen oldott a változó viszonyok generálta feszültségen. Először a már kezdetektől sajátos helyzetben lévő zeneművek kapcsán vált nélkülözhetetlenné és megkerülhetetlenné.¹⁸

2.1. Történeti előzmények

A szerzői jog az ipari áruterelés kibontakozásának köszönheti születését, és történeti gyökerei az iparvédelem talaján növekedtek önálló hajtássá. Kialakulásához az írott művek többszörözési technikájának fejlődésén keresztül viz az út: a papírgyártás és a nyomdaipar eredményezte a szerzői alkotás kiaknázásának kizárólagosságot igénylő formáit.¹⁹

Az első szerzői jogi törvény Anna királyné udvarában lelt otthonra 1709-ben. A statútum a többszörözés gyakorlásának jogáról és a könyvpéldányok feletti rendelkezési jogról szól.

A nemzetközi porondhoz képest Magyarországon a szerzői jog szabályozásában megmutatókozó fejlődés, mint minden területen, jelentős késedelemmel ment végbe, ami a gazdasági elmaradottság számlájára írható. Az első, rendeleti szintű szabályozás az utánnnyomás elleni védelemről szólt a 18. század közepe tájékán, rá másfél évszázadra viszont már mi is magunkénak tudhattuk első szerzői jogi törvényünket.

A közös jogkezelés mai formájának kialakulásához vezető út rögös és egyáltalán nem véges, sok átalakulás vár még rá, és a technika folyamatos fejlődésének is köszönhetően mindig újabb és újabb akadályok gördülnek elé. Időről időre felmerült egy-egy, a rendszer tökéletesítését célzó vagy az egész szisztémát alapjaiban megkérdőjelező vélemény, ennek következtében aztán tényleges változtatások is történtek a közös jogkezelés egyes modell-

¹⁶ *Maria Martin-Prat*: An introduction – The EU copyright agenda. In: *Irina A. Stamatoudi* (szerk.): *New developments in EU and International Copyright Law*. Wolters Kluwer, 2016, p. 183.

¹⁷ *Faludi Gábor*: Előszó. In: *Grad-Gyenge, Sarkady*: i. m. (12), p. 7.

¹⁸ *Géra Eleonóra Erzsébet, Csatári Bence*: *A Zeneszerzők Egyesületétől az Artisjus Egyesületig 1907–2007*. A zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon. Artisjus, Budapest, 2007, p. 20.

¹⁹ *Benárd Aurél, Tímár István* (szerk.) *A szerzői jog kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973, p. 17.

jeiben.²⁰ Kihívást és megoldandó problémát rejtett magában megjelenésekor az újabb felhasználási területnek számító világháló is, ehhez kapcsolódóan a digitális technológiák és a széles sávú kapcsolatok elterjedése, hiszen ezek a mindennapi életben megváltoztatták a kreatív tartalmak előállításának, terjesztésének és használatának a módját.

A közös jogkezelő szervezetek több mint kétszáz éves hagyományra tekintenek vissza. A közös jogkezelés őshazájának tekinthető Franciaországban jöttek létre az első ilyen szervezetek, amelyek kialakulásához fűződik néhány történet.

A 20. század hozta meg hazánk számára is az első közös jogkezelőket: az első érdekvédelmi szervezet nem az Artisjus volt, hanem a Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete.²¹

2.2. A közös jogkezelés fogalma

Mindenekelőtt elmondható, hogy a tömeges felhasználás okán a közös jogkezelés bizonyult gyakorlatilag az egyetlen járható útnak a jogérvényesítés terén,²² további járhatóságát pedig az irányelv igyekszik biztosítani.

A magyar szabályozást tekintve, eddig nem volt a közös jogkezelésre egzakt meghatározás, az irányelv 3. cikke viszont tett a lyukak betöméséért, és megalkotta a fogalmat. Viszont messzebről indulva és a nemzetközi jogforrásokat szemlélve, a szerzői és szomszédos jogok gyakorlása tekintetében a szófukarság kifejezéssel kell élnünk. Ugyanakkor az 1886-os Berni Uniói Egyezmény segítségünkre lehet, hiszen a mai hajtások magjait ebben a dokumentumban már meg lehet találni.

A közös jogkezelés lényegéből fakadóan, miszerint a felhasználás jellege, illetve körülményei miatt a szóban forgó jogok érvényesítése egyedileg hatékonyan nem gyakorolható,²³ ismerték fel a szerzők, hogy a tömeges felhasználások mind szerzői, mind felhasználói oldalról jellemző követhetlensége következtében szükség van olyan szervezetek létesítésére, amelyek érvényesítik vagyoni jogaikat. Ez a gondolatiság keltette életre a közös jogkezelő szervezeteket. A rendszer szabályozása hazánkban 1996 óta folyamatosan fejlődik a mai napig, akkor még rendeleti szinten,²⁴ és ez idő alatt a közös jogkezelés változatlan fogalommal bírt.

Törvényünk szerint a közös jogkezelés a szerzői vagyoni jogok és szerzői joghoz kapcsolódó vagyoni jogok szervezet általi gyakorlása és érvényesítése, ha ez több jogosult érdekében és közös javára történik. Kiténik a fogalomból a rendszerben elhelyezkedő két nagy

²⁰ Pogácsás Anett: A holland közös jogkezelési modell néhány tanulsága. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 3. (113.) évf. 4. sz., 2008. augusztus, p. 20.

²¹ Géra, Csátári: i. m. (18), p. 20.

²² Lánchidi Péter: Zenei közös jogkezelés és versenypolitika az Európai Unióban. PhD-értekezés, PTE ÁJK, 2010, p. 5.

²³ Kjkt. 1. §.

²⁴ Ugyanakkor ez nem előzmény nélküli: a 106/1952. (XII. 31.) MT rendelet a Szerzői Jogvédő Hivatal létesítéséről és a 2417/1997. (XII. 20.) Korm. határozat a Szerzői Jogvédő Hivatal megszüntetésével kapcsolatos feladatokról már komoly előrelépéseket tett.

típus is, a törvény által előírt és az önkéntes jogkezelés, illetve feltűnnek a fő tevékenységi körök.²⁵

Izgalmasabb és aggályosabb a jogkezelési tevékenységet folytató szervezetek irányelvi, illetve törvényi meghatározása. Az irányelv implementálása előtt kimutatható, hogy uniós és hazai szinten eltér a szabályozás logikája,²⁶ ugyanis az uniós szóhasználat szerint „bárki” lehet közös jogkezelő, de egy ilyen szervezet köteles a meghatározott előírások betartására, és a tevékenység ki is szervezhető. A magyar szabályozás határozottabb képet mutatott, hiszen a „csak az” szóhasználat az lehet közös jogkezelő, aki a számára előírt követelményeknek megfelel.

Hazánkban az átültetés előtti szabályozásban nem került sor a definiálásra, az csak levelezhető volt a szerzői jogi törvényből.

Az irányelvi megfogalmazásban szélesebb és általánosabb a személyi kör, mint ahogy az a közös és független jogkezelők esetében az „egynél több jogosult” javára történő jogkezelés megfogalmazásából is kitűnik, így fennállhat a hazai jogkezelési rendszer felhígulásának a veszélye. A megfogalmazás így a „legalább két jogosult” követelményét feltételezi, ezzel viszont felbontja a frigyét a reprezentativitás általános elvével, hiszen innentől ez nem minden esetben lesz elvárás, ami már a felhígulás és egyben egyfajta szétaprózódás első jelének tekinthető. Az engedélyhez kötött, többletkövetelményeknek eleget tevő, reprezentatív közös jogkezelő szervezeteken kívül egyéb, Faludi Gábor szóhasználatával élve, „sima” közös jogkezelő szervezetek²⁷ egy egyszerű bejelentés alapján hozzáfoghatnak tevékenységükhöz. Természetesen a reprezentatívok esetében nem lesz szembetűnő a változás, és valószínűsíthető, hogy a jogkezelők nyilvántartásában nem várható nagy módosulás. A fentiek alapján aggályosnak tűnnek a fogalmi elképzelések a két szinten, ugyanis ezek egyáltalán nem feleltethetők meg egymásnak.

2.3. A közös jogkezelés rendszere Magyarországon

2.3.1. Az átültetés előtti rendszer

Az irányelv preambulumban a kiterjesztett és a kötelező közös jogkezelésre mint lehetséges tagállami közös jogkezelési modellekre utal, de ezeket külön nem szabályozza, csak lehetővé teszi tagállami fenntartásukat. Ezzel szemben viszont a hazai szabályozás az átültetés előtt három típust, a kötelező közös jogkezelést, a törvény által előírt, de kilépést engedő

²⁵ Kjkt. 4. § 7. pont.

²⁶ Lábod Péter: A szerzői jogi közös jogkezelésről szóló EU irányelv átültetése, avagy „sose lesz már úgy, mint régen...” Visegrád (2015. november 25–26.): Múlt-jelen-jövő a szellemi tulajdon világában: <http://docplayer.hu/32808409-A-szerzoi-jogi-kozos-jogkezelesrol-szolo-eu-iranyelv-atultetese.html>.

²⁷ Faludi Gábor: Új jogkezelő szervezet-típust vezet be a kjk törvény: <https://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/uj-jogkezelo-szervezet-tipust-vezetett-be-a-kjk-torveny>.

közös jogkezelést és az önkéntes közös jogkezelést ismerte egy közös ismérvvel, a kiterjesztett hatály kizárólagosságával.²⁸

A kötelező közös jogkezelés nem függ a jogosult döntésétől, így a képviseleti jog egyrészt kizárólagos, másrészt az adott szerzői vagy szomszédos jogokra nézve nem vonható vissza a közös jogkezelő szervezettől, abból nem lehet kilépni. Ez a típus egyben kilépési korlát nélkül létező kiterjesztett hatályú közös jogkezelés.²⁹ Minden kötelező közös jogkezelési esetben tartozó vagyoni jog vagy díjigény valamely nemzetközi vagy európai uniós egyezményen, illetve szerződésen alapul.

Az Sztj. 2003. évi módosítása vezette be az előírt, de kilépést engedő típust, amellyel a jogosultak meghatározott, az átültetéssel megváltozott határidő mellett élhetnek. A jogosult a közös jogkezelő szervezethez intézett írásbeli nyilatkozatával legfeljebb hat hónapos határidő betartásával előzetesen tiltakozhat a felhasználás közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen.³⁰ Ez az ún. *opt-out* rendszer.

Megjegyzendő, hogy a „kilépés” fogalma némi megtévesztő és pontatlan jelleggel bír, mivel a művek, szomszédos jogi teljesítmények kivonása a közös jogkezelésből nem azonos a közös jogkezelő egyesületből történő kilépéssel.³¹

Az előző két típuson kívül, amikor törvény írja elő a közös jogkezelést, a jogosultak dönthetnek úgy, hogy egy vagyoni jog érvényesítését önkéntes közös jogkezelésbe vonják. Ennek érdekében vagy egyesületet hoznak létre egy adott szerzői vagy szomszédos jog közös kezelésére, vagy egy már meglévő jogkezelő szervezet „veszi fel” ezt a többi jog mellé. Az önkéntesség tehát csak a közös jogkezelésbe vonásra értendő, ezt követően a kiterjesztett hatállyal történő működés ezekre az egyesületekre is igaz, ugyanakkor – az előírt közös jogkezeléshez hasonlóan – lehetősége van a jogosultnak a kilépésre.

2.3.2. Az átültetés utáni rendszer

Az átültetés utáni állapotot szemlélve, a jelenlegi rendszer különbséget tesz az egyes jogkezelő szervezetek között (közös jogkezelő szervezet alapesete, reprezentatív közös jogkezelő és független jogkezelő), valamint az általuk végezhető, előbb bemutatott jogkezelési esetek között is (kötelező, előírt és önkéntes).

Három fő kategóriát képez, a közös jogkezelő szervezet alapesetét, az eddigi rendszerünket átmentő, illetve a fentebb kifejtett három típust tartalmazó reprezentatív közös jogkezelést és az új szereplőként megjelenő független jogkezelést, ami főbb pontjaiban elhatárol-

²⁸ L. Grad-Gyenge Anikó (szerk.): Kézikönyv a szerzői jogok érvényesítéséhez. ProArt, Budapest, 2014, p. 165–182.

²⁹ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Complex, Budapest, 2014, p. 506.

³⁰ Kjkt. 18. § (1).

³¹ Szinger András, Tóth Péter Benjamin: Gyakorlati útmutató a szerzői joghoz. Novissima Kiadó, Budapest, 2004, p. 98.

lódik a közös jogkezeléstől. Tehát elmondható, hogy az irányelv a kiterjesztett és a kötelező jogkezelés tagállami rendjét érintetlenül hagyja.³²

Az irányelv bevezetett egy olyan kategóriát, amelyet lényegét tekintve „sima” közös jogkezelésnek nevezhetünk. Ellentétben a reprezentatív jogkezelőkkel, amelyeknek a „simához” képest többletfeltételeknek kell megfelelniük, itt nem előfeltétel sem az egyedi joggyakorlás nehézsége, sem pedig az érintett jogosultak kellően széles képviselése.³³ A létrejöttéhez szükséges egyedüli kötelezettség az SZTNH felé történő bejelentés,³⁴ amelyet nem követ különösebb vizsgálat, a törvényi követelményeknek való megfelelést követően azt tudomásul veszik, és a szervezet bekerül a nyilvántartásba; ez viszont még nem engedélyezés.

A második kategóriaként már megemlített reprezentatív közös jogkezelés tulajdonképpen az eddigi közös jogkezelés ismerveivel rendelkezik, többek között ilyen a kiterjesztett hatályú jogkezelés. A reprezentativitás általános alapelv volt, a Magyarországon eddig nyilvántartásba vett mind a kilenc közös jogkezelő szervezet esetében érvényesült.³⁵ Jelenleg is közös jogkezelési alapelv, viszont kizárólag a törvény által előírt jogkezelésre vonatkozik, hiszen ezekben az esetekben kizárólag reprezentatív szervezetek végezhetnek közös jogkezelést.³⁶

A harmadik jogkezelési kategóriát célszerű már az elején elhatárolni a közös jogkezelés fogalmától, hiszen pont egy eddigi alapelvre mond nemet. A nyereségszerzési cél nélkül történő működés egyenesen következik abból az eddigi alapelvből, miszerint csak egyesületi formában végezhető közös jogkezelési tevékenység, ennek a feltételnek viszont profitorientált mivolta révén nem képes eleget tenni a független jogkezelés intézménye. A független jogkezelés intézményének alaposabb vizsgálatára a következő részben kerül sor, itt csak a rendszerben elfoglalt helye tette szükségessé a megemlítést.

A rendszer teljességéhez hozzátartoznak a külföldön letelepedett közös jogkezelő és független jogkezelő szervezetek, amennyiben hazánk területére irányul jogkezelési tevékenységük.³⁷ Időszerű volt a rájuk vonatkozó szabályozás, innentől ezekre a szervezetekre is bejelentési, illetve engedélyezési kötelezettség terjed ki. Ugyanakkor ez alól kivétel a zenemű több területre kiterjedő hatályú, online felhasználásának az engedélyezése, hiszen az EGT-ben letelepedett szervezetek esetében a hazánkban történő bejelentést kiválthatja a saját tagállamtól érkező felügyelő hatósági igazolás a megfelelésről. A felügyelet nem kap széles körű jogosítványokat, így az csak egy értesítésre és felhívásra terjedhet ki.

³² Lontai Endre, Faludi Gábor, Vékás Gusztáv, Gyertyánfy Péter: Szerzői jog és iparjogvédelem. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2015, p. 188.

³³ Faludi: i. m. (27), p. 2.

³⁴ Kjkt. 85. §.

³⁵ Faludi Gábor, Tóth Péter Benjamin: Európai egység és/de elvonás – új törvény a jogkezelésről. Dal+Szerző blog: <https://dalszerzo.hu/2016/06/17/europai-egység-es-de-elvonás-új-törvény-a-jogkezelésről/>.

³⁶ Kjkt. 5. § (1).

³⁷ Kjkt. 2. § (1 b); 2. § (2) b) pont.

Összességében elmondható, hogy a hazai szabályozás alapvetően megfelel az uniós elvárásoknak. A rendszer modelljeit áttekintve egyetérthetünk Petkó szavaival, miszerint a komoly problémák megoldása a hazai környezetben létrejött egyes szereplők monopolhelyzetének a csökkenése, a piac liberalizációja, ami csak a szabályozás érvényre jutásával érhető el. A gyakorlatnak valóban a szerzői érdekek elsődlegessége alapján szabad eljárnia úgy, hogy közben segíti az új szereplők hatékony működését. Szerencsés lenne, ha a jogszabályi rendelkezések eredményeként egy szolgáltató jellegű kompetitív verseny alakulna ki a jogkezelő szervezetek között,³⁸ így kibővítve a jogosultak kellően széles választási lehetőségét különböző jogkezelési konstrukciók tekintetében.

2.4. Közös jogkezelési modellek világszerte

A kulturális sokszínűségnek és az eltérő fejlődési mechanizmusoknak köszönhetően a közös jogkezelésre vonatkozó szabályok jelentős eltéréseket mutatnak szerte a világban. Ez az uniós tagállamokon belül is igaz, nem véletlen, hogy a Kjk.-irányelvet számos más szerzői jogi területen megalkotott irányelv előzte meg, amelyek mutatják egyrészt a jogterület kiemelkedő jelentőségét, másrészt egy európai egység felé történő folyamatos menetelést és az újabb és újabb megoldandó feladatra történő, uniós szinten megvalósuló reakciót.

Franciaországban a SACEM alkalmi egyesülés formájában működött, másutt a szerzők szövetkezetekbe tömörültek, mint Belgiumban vagy Norvégiában. Izraelben az ACUM működési formáját tekintve részvénytársaság, az Egyesült Királyságban a PRS ugyanakkor korlátolt felelősségű társaság, illetve olykor segélyegyletek is bővítették a sokféleség listáját.³⁹

Egyértelmű következtetésként megállapítható, hogy a közös jogkezelő szervezetek jogi formájukat tekintve világszerte különbözőek. A magyar közös jogkezelési forma az egyesület,⁴⁰ ennek pedig egyik alapvető oka, hogy a közös jogkezelés nonprofit tevékenység. Ez az egyik tulajdonság, amivel szembeállítható a független jogkezelés intézménye, így itt az egyesületi forma nem is követelhető meg. A nyereségszerzési cél nélkül történő működés lényege, hogy a képviselőt megillető díjat nem a képviselttel kötött alku határozza meg. A megoldás indoka az, hogy a hazai jogalkotó és a kontinentális Európa országai azt a megközelítést választották, amelyben a közös jogkezelés világregpertoár felhasználását lehetővé tevő, a közönség érdekében álló kultúráközvetítő szerepe elsődleges a tevékenység gazdasági ismérveivel képest.⁴¹

A kontinentálissal szemben az angolszász modell kezdetektől üzleti, versenyjogi megközelítését nemcsak az a tény indokolta, hogy az Egyesült Királyság első közös jogkezelő

³⁸ *Petkó Mihály*: A szellemi alkotások közös jogkezelésének szabályozása. *Gazdaság és Jog*, 23. évf. 3. sz., 2015, p. 22.

³⁹ *Benárd, Tímár*: i. m. (19), p. 361.

⁴⁰ Kjkt. 21. §.

⁴¹ *Gyertyánfy*: i. m. (29), p. 518.

szervezete viszonylag későn, a 20. század elején jött létre,⁴² de (ahogyan korábban utaltunk már rá) az angolszász modell eleve – tehát nem csak a jogkezelők vonatkozásában – egyfajta üzleti, versenyjogi alapon rendezte be szerzői jogát. Amíg tehát a kontinentális országok számára a szerzők jogainak érvényesíthetősége, érdekeinek képviselete és a kulturális szempontok voltak a fő mozgatórugók, a copyrightrendszer a jogosult (és később a jogkezelők) monopóliumhelyzetéből fakadó veszélyek elkerülését tekintette fő feladatának.⁴³ Az angolszász világ említett üzleti jellege mutatkozik meg a független jogkezelés intézményében. Ez az egyik oka annak, hogy miért lesz nehéz ezt a jogintézményt meghonosítani akár hazánkban, akár az általánosságban nonprofit jellegre berendezkedett más európai országban.

Míg Olaszországban hatóságként működik, Kínában hozzánk hasonlóan nonprofit szervezet, Kanadában viszont a kikötés hiánya miatt nem kell meglepődnünk, ha különböző modellek egymás mellett párhuzamosan fordulnak elő. Végeredményben a közös jogkezelők többsége nem profitorientált, ugyanakkor nyereségszerzési céllal történő működés is engedélyezett több országban.⁴⁴

Az egyes típusonként megjelenő monopóliumhelyzet léte vagy nemléte is csoportosítási szempontként szolgálhat. Hollandiát kiemelve látható, hogy a verseny kialakult állapotában is megjelenhet az együttműködésre törekvés, mint a zenei közös jogkezelés területén a Buma és a Sterma esetében is.⁴⁵ Ezzel ellentétben az Egyesült Államokban és Kanadában elvetik ezt a megközelítést, és ösztönzik a versenyt, szigorúan tiltott a monopólium ezen a piacon.⁴⁶

2.5. Az átláthatóság követelménye

Külön említést érdemel az átláthatóság követelménye, hiszen egyértelmű cél és egyben jogos igény az átláthatóság mindenkori biztosítása, ami az irányelv legfontosabb alapelveinek tekinthető.

A minimumkövetelmények kialakítása során minden aköré épült, hogy a szabályozás fejlessze a szervezetek működésének demokratizmusát és egyben átláthatóságát, ezáltal a jogosultak és a kereskedelmi felhasználók megalapozottan választhatnak.⁴⁷ Uniós szinten azért volt erre szükség, mert a nemzeti szabályozások között jelentős eltérések mutatkoznak⁴⁸ ebben, illetve az elszámoltathatóság kérdésében egyaránt. Az irányelvben meghatá-

⁴² Boronkay Miklós, Boytha György, Csepely-Knorr Tamás, Szilágyi Pál: A szerzői jogok közös kezelésének versenyjogi vonatkozásai. PPKE-JÁK Versenyjogi Kutatóközpont, Budapest, 2008, p. 56.

⁴³ Bodó Balázs: A szerzői jog kalózai. Typotex, Budapest, 2011, p. 109.

⁴⁴ Wenqi Liu: Models for Collective Management of Copyright from an International Perspective: Potential Changes for Enhancing Performance. Journal of Intellectual Property Rights, 17. évf., 2012. január, p. 47.

⁴⁵ Pogácsás: i. m. (20).

⁴⁶ Wenqi: i. m. (44), p. 47.

⁴⁷ A Bizottság 2005/737/EK ajánlása, (13) preambulumbekzdés.

⁴⁸ Kjk.-irányelv, (5) preambulumbekzdés.

rozottak ugyanakkor az abszolút minimumot jelentik, így ennél szigorúbb szabályozásnak nincs akadályá,⁴⁹ annál is inkább, hogy hazánk a 2011. évi Sztj.-módosítással Európa legszigorúbb működési és átláthatósági szabályait alkotta meg.⁵⁰

A cél és egyben követelmény megvalósulásával elérhető a kiszámítható és hatékony működés, így a közös jogkezelőkbe vetett bizalom növekedése minden oldalról, a magasabb tájékoztatási szint biztosításával a jogkövetőbb magatartásra való ösztönzés. A bizalom növelése annál is inkább kiemelendő, mert a szervezetek szenvednek attól, hogy negatív fényben vannak feltüntetve.⁵¹ Várhatóan a folyamat egyre nagyobb bevételt generál, ez pedig a jogkezelőket tovább inspirálja a magasabb minőség elérésére és a szolgáltatás további fejlesztéséhez, ezzel is biztosítva a közös jogkezelés hozzájárulását az egységes piac fejlődéséhez, amely végső soron elősegíti, hogy a fogyasztók a kulturális javak és szolgáltatások szélesebb választékához férjenek hozzá. Ugyanakkor a magasabb bevétel további folyamatokat is beindít, a jogtulajdonosok bevételei is emelkedni fognak, így ez számukra ösztönzés a további alkotásra, tehát a repertoár szélesedik, és ez erősíti a kulturális sokszínűséget, ami egyben az irányelv egyik fő célkitűzése.⁵²

2.6. Közös jogkezelő szervezetek Magyarországon

A közös jogkezelés mint az irányelv és a Kjkt. egyik legfontosabb fogalmának kibontását követően elmaradhatatlan a fentebb megismert jellemzők alapján hazánkban működő közös jogkezelő szervezetek áttekintése, ennek kapcsán néhány érdekes vetületre vagy esetre kívánunk rávilágítani.

Magyarországon a közös jogkezelők több évtizedes múltra tekintenek vissza. Az SZTNH által nyilvántartásba vett mind a kilenc közös jogkezelő szervezet az irányelv által bevezetett reprezentatív közös jogkezelők kategóriájába sorolható. Tevékenységük megkezdéséhez a tevékenység engedélyezésére van szükség, ami többletfeltételeket jelent a független jogkezelőkhöz képest, ezért lehet többek között tartani az említett garanciális szabályok alóli „kiskapuktól”. A szervezetekről és tevékenységükről az SZTNH a Hivatalos Értesítőben jelentet meg közleményt, amely alapján minden szerzői, illetve szomszédos jogi jogosult egyszerűen megtalálhatja a számára megfelelő, őt képviselő közös jogkezelőt,⁵³ illetve független jogkezelőt.

⁴⁹ Uo., (9) preambulumbekendés.

⁵⁰ Gyertyánfy: i. m. (29), p. 517.

⁵¹ The collective management of rights in Europe: the quest for efficiency. Az Európai Parlament megbízásából a KEA tanulmánya, 2006, p. 14.

⁵² Vö. Bizottsági Szolgálati Munkadokumentum, a hatásvizsgálat összefoglalója a 2014/26/EU irányelv javaslatára tárgyában [2012], SWD/2012/0205 final.

⁵³ *Tattay Levente, Pintz György, Pogácsás Anett: Szellemi alkotások joga.* Szent István Társulat, Budapest, 2014, p. 224.

Az SZTNH-nál⁵⁴ 2011-ben bekövetkezett hatáskörbővülés legsürgetőbb oka a szerzői jogot érintő állami feladatok több intézmény közötti elaprózottságának megszüntetése volt; ennek érdekében kerültek a szerzői és szomszédos jogok közös kezelésével kapcsolatos felügyeleti, nyilvántartási⁵⁵ feladatok a hivatalhoz.⁵⁶

Szervezeti formájukat tekintve a közös jogkezelők kizárólag egyesületi formában jöhetnek létre és működhetnek,⁵⁷ így ez természetesen igaz mind a kilenc magyar közös jogkezelőre.

A versenyjogi vonatkozásokat illetően említésre méltó, hogy a magyar Trvt. monopolhelyezettel való visszaélést tiltó szabályai érvényesülhetnek a közös jogkezelő szervezetekkel szemben is, hiszen nem kizárt a piacuralmi helyzettel való visszaélés.⁵⁸ A versenyjog azt a kérdést tudja ilyenkor vizsgálni, hogy megfelelően (nem visszaélésszerűen) állapítottak-e meg jogdíjat. Egy 2005-ben lezárult, a FilmJus ellen indult versenyjogi eljárásban jogsértés hiányában a Gazdasági Versenyhivatal (a továbbiakban: GVH) annak ellenére, hogy megszüntette az eljárást, jelentős megállapításokat tett.⁵⁹ Ugyanakkor arra is van példa, hogy a GVH kötelezettségvállalások⁶⁰ egyidejű elfogadása mellett szünteti meg az eljárást, mint ahogyan ez a 2016. év végén lezárult, több közös jogkezelő ellen indult eljárásában is történt az üreshordozó-díjjal kapcsolatban.⁶¹

2.6.1. Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület

Az eredetileg 1907-ben Írók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete néven alapított szervezet 1996 óta Artisjus néven működik egyesületi formában.⁶² Az Artisjus tekinthető a legjelentősebb közös jogkezelő szervezetnek.⁶³ Az Artisjus által belföldi szerzőknek kifizetett jogdíjak évente több mint 10 000 személyt illetnek.⁶⁴

⁵⁴ Ez a hatáskörbővülés kényszerítette ki a névváltozást, így a hivatal neve az addigi Magyar Szabadalmi Hivatalról Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalára módosult. Ezáltal lett a szellemi tulajdon-védelem teljes spektrumát lefedő felelősség letéteményese, és a terület valamennyi állami feladatának legfőbb címzettje.

⁵⁵ Kjkt. 74. §.

⁵⁶ Vass László Ádám: Politikai-történelmi korszakokon átívelő iparjogvédelmi hatósági tevékenység 1949–2015. In: *Tószegi Zsuzsanna* (szerk.): *Egy hivatás 120 éve. A Magyar Királyi Szabadalmi Hivaltól a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivataláig*. Typotex, Budapest, 2016, p. 139.

⁵⁷ Kjkt. 21. §.

⁵⁸ Gyertyánfy: i. m. (29), p. 502.

⁵⁹ 97/2004. VJ, Gazdasági Versenyhivatal–FilmJus

⁶⁰ A közös jogkezelők három éven keresztül minden évben az üreshordozó-díj megalapozására önálló felmérés alapján független közgazdasági elemzést készíttetnek versenyjogi szempontú kiegészítéssel. Továbbá díjvisszatérítést vezetnek be azon alkotótevékenységet folytató magánszemélyek számára, akik kizárólag saját, professzionális tartalmaikat másolják hordozókra. Ezenfelül önálló tájékoztató honlapot indítanak, figyelemfelkeltő kampányt folytatnak, és a visszafizetésre megfelelő ügyfélfogadási időt biztosítanak.

⁶¹ 15/2014. VJ, Gazdasági Versenyhivatal–Artisjus, EJI, FilmJus, HUNGART, MAHASZ.

⁶² Géra, Csatári: i. m. (18), p. 224.

⁶³ *Tattay Levente: A szellemi alkotások joga*. Budapest, Szent István Társulat, 2009. 186.

⁶⁴ Tények az Artisjusról. Artisjus füzetek, 2014.

2.6.2. *Hungart Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület*

A Hungart 1997-ben jött létre a képző-, ipar-, és fotóművészek szerzői jogainak kollektív kezelésére. Törvényi alapon látja el a szervezet a kötelező és a kiterjesztett hatályú közös jogkezelést, ez esetben megbízási szerződés nélkül kezel bizonyos vagyoni jogokat. Másrészt megbízási szerződés alapján is eljár, ami alapulhat tagsági viszonyhoz kötött és tagsági viszony nélküli megbízási szerződésen.⁶⁵

2.6.3. *EJI (Előadóművészi Jogvédő Iroda Egyesület)*

Az egyesület célja és fő tevékenysége az előadóművészi jogi jogosultak jogainak közös kezelése az irányadó jogszabályi rendelkezések szerint. Az EJI-hez regisztrált előadóművészek száma 2015-ben 8514 volt, ami kicsit több mint 10%-os növekedést jelentett az előző évhez képest. 2016-ban 94 ezer magyar és külföldi előadó között 2,2 milliárd forint jogdíjat osztott fel. Érdekes adalék, hogy a szinkronszínészek érdekképviselője 2015-ben kezdeményezte az EJI-nél, hogy a filmek televíziós sugárzása után járó jogdíjból a szinkronszínészek is részesüljenek.⁶⁶

2.6.4. *MAHASZ (Magyar Hangfelvétel-kiadók Szövetsége Közös Jogkezelő Egyesület)*

Az egyesületet 1992-ben hozta létre hat lemezkiadó vezetője. A hangfelvétel-előállítók közös jogkezelő szervezeteként kihirdeti a jogdíjak tarifáit, begyűjti azokat a felhasználóktól, és felosztja. Ellátja a hangfelvétel-előállítók jogi, érdekvédelmi képviseletét, közreműködik a szakmára vonatkozó jogszabályok előkészítésében, és szorosan együttműködik a hangfelvételipar nemzetközi szervezetével (IFPI). Rendszeres slágerlistákat, statisztikát közöl a zenei piac aktuális állapotáról, szükség esetén piackutatást végez. Ezenkívül fellép a hangfelvételek jogosulatlan felhasználóival szemben.⁶⁷

2.6.5. *FILMJUS (Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete)*

A FilmJus jogdíjakat szed be és oszt fel, illetve jogokat kezel a filmes szerzők érdekében. Ebbe a személyi körbe tartoznak a szinkronírók és -fordítók, a rendezők, operatőrök, a díszlet- és jelmeztervezők, a szinkronrendezők, illetve filmelőállítók. Ennek érdekében nyilvántartást vezet a jogkezeléssel érintett személyi körről, illetve örökösseikről, függetlenül a tagságuktól. A jogok kezelése érdekében továbbá nyilvántartásba veszi az országos lineáris médiaszolgáltatásokban sugárzott műveket, bejelentés alapján a filmalkotásokat, az alapul szolgáló forgatókönyveket és szinopsziseket.⁶⁸

⁶⁵ Hungart: <http://hungart.org>.

⁶⁶ EJI: <http://eji.hu>.

⁶⁷ MAHASZ: <http://mahasz.hu>.

⁶⁸ A FilmJus Alapszabálya II. 2-4.

2.6.6. MISZJE (*Magyar Irodalmi Szerzői Jogvédő és Jogkezelő Egyesület*)

A MISZJE elsődlegesen a könyvtári haszonkölcsönzések után járó jogdíjak kifizetésével foglalkozik. Tevékenysége körében törvény által előírt módon kiválasztja a referenciakönyvtárakat, és felkéri ezeket az adatszolgáltatásra. Ezt követően feldolgozza a beérkező adatokat, megállapítja a jogdíjakat, kifizethető jogdíj esetén felkutatja az adott szerzőt, és kifizeti a jogdíjat.⁶⁹

2.6.7. RSZ (*Magyar Reprográfiai Szövetség*)

A reprográfiai díj érvényesítésére mint szerzői jogi kihívás kezelésére állt fel 1975-ben WIPO-részvétellel egy szakértői bizottság azzal a céllal, hogy e vonatkozásban a tagállamoknak a közös jogkezelés létrejöttét ösztönözzék.⁷⁰ Ez alapján a szövetséget 2000-ben az Artisjus és a Hungart alapította meg.

2.6.8. MASZRE (*Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és Kiadók Reprográfiai Egyesülete*)

A 2001-ben megalakult egyesület fő tevékenysége a reprográfiai díjigénnyel kapcsolatos jogszabályi rendelkezések alapján a könyvkiadókat, valamint a szépirodalmi és szakirodalmi szerzőket megillető vagyoni jogok közül az RSZ-szel kötött megállapodás alapján átadott jogdíjrészeknek a felosztása.⁷¹

2.6.9. *Repress Magyar Lapkiadók Reprográfiai Szövetsége*

A szövetség a reprográfiai jogdíjra jogosult folyóirat- és napilapkiadók érdekében végez jogkezelési tevékenységet. E közös jogkezelő tekintetében is fennáll egy megállapodás az RSZ-szel, amelynek keretében az általa átadott jogdíjat kezeli és felosztja a jogosultak részére. A Repress az időszaki kiadványok kiadóinak teljes körű képviselőjét 2010-től látja el, ezek közül a napilapok kiadóinak közös jogkezelésére jogosult. Az imént említett időpontig bezárólag a folyóirat-kiadók jogainak kezelésére a MASZRE volt jogosult.⁷²

3. AZ IRÁNYELV ÚJ INTÉZMÉNYE: A FÜGGETLEN JOGKEZELÉS

A tanulmányban eddig bemutatásra került az a környezet, amelybe igyekszik behelyezkedni a független jogkezelés intézménye. A közös jogkezelés fogalmának, rendszerének eddigiekben történő kifejtése elengedhetetlen volt, hiszen ezt a kontinentális jogrendszerben

⁶⁹ MISZJE: <http://miszje.hu>.

⁷⁰ Grad-Gyenge, Sarkady: i. m. (12), p. 63.

⁷¹ A MASZRE Alapszabálya III.2.2.

⁷² A Nemzeti Erőforrás Minisztérium határozata a Repress 2010. évtől ellátandó feladata tekintetében.

eddig ismeretlen jogkezelési konstrukciót a közös jogkezeléstől kellőképpen el kell határolnunk, kitérve természetesen a jogkezelés lényegéből fakadó hasonlóságokra is, és meg kell fejteni, hogy mi állhatott azon jogalkotói szándék mögött, hogy ennek a modellnek helyet kell biztosítani a rendszerben.

3.1. A független jogkezelés eredete

Az irányelv a független jogkezelés ügynöki jellegű intézményét az angolszász jogrendszerből emelte át a kontinentális jogrendszerbe, ugyanakkor markáns különbségek fedezhetők fel a két rendszerben, ami a szerzői jog alapjaiban is látható, és amelyek kihatással vannak a miértek megválaszolására.

Az üzleti jelleg sajátosságával bíró független jogkezelés egy eddigi alapelvre, a nyereségszerzési cél nélkül történő működésre mond nemet. Magyarországon éppen ezért a közös jogkezelők kizárólag egyesület formájában jöhetnek létre és működhetnek. A független jogkezelőkre e sajátosságuknál fogva nincs meghatározva kötelező jogi forma. Nonprofit forma érvényesül a legtöbb európai uniós országban, ahol viszont nem, ott más jogi formákat követnek, mint például alapítvány vagy „ügynökség”.⁷³

3.2. A független jogkezelő szervezet fogalma

3.2.1. Független jogkezelési modell

Első lépésként fontos kiemelni, hogy a független jogkezelő szervezetek tevékenysége nem közös jogkezelési tevékenység,⁷⁴ vannak hasonlóságok, a különbségekből adódó sajátosságok mégis éles elhatárolást jelentenek. A rendszerben elfoglalt helyük fentebb említésre került, ehelyütt csak visszautalunk arra, hogy a „sima” és a reprezentatív közös jogkezelők mellett a harmadik kategóriát képezik, a kiterjesztett hatály egyértelmű mellőzésével.

Érdekes elképzelések születtek, amikor az irányelv és vele együtt a független jogkezelés intézményének hazai szabályozásba történő átültetése során a rendszerbe integrálás volt terítéken. Az SZTNH által kidolgozott részletes átültetési koncepció először is élethelyzeteket vázolt a független jogkezelés előfordulására. A részletes koncepció feltételezte, hogy az önkéntes közös jogkezelés körében előfordulhatnak olyan esetek, amelyekben nem érvényesül a kiterjesztett hatály. Ilyenkor nem kizárt a független jogkezelők párhuzamos jelenléte és tevékenysége, amennyiben ezt az új keletű intézményt bízta meg a jogosult. Ebben a helyzetben viszont kizárólag a szervezeti forma és a profitorientált jelleg különbözteti meg

⁷³ Gyertyány Péter: The Legal Status of the Organizations of Collective Management and their market Position in Europe In: *Taitay Levente* (szerk.): Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól. Szent István Társulat, Budapest, 2009, p. 126.

⁷⁴ Boronkay, Boytha, Csepely-Knorr, Szilágyi: i. m. (42), p. 165.

a két modellt egymástól, ami – megfelelő ellenőrzési mechanizmus hiányában – komoly veszélyekkel fenyegetheti az eddigi rendszert. Az SZTNH erre tekintettel felvetett egy olyan javaslatot, miszerint az ilyen formában történő jogkezelés csak az ugyanazon jogosulti csoportba tartozó jogosultak meghatározott maximális létszámáig lehetséges, e létszám felett közös jogkezelői formában végezhető csak a jogkezelői tevékenység.

A másik elképzelés szerint, ami nem ennyire drasztikus, bizonyos számú jogosult felett a független jogkezelőknek szigorúbb előírásoknak kellett volna megfelelniük.⁷⁵ Ahhoz, hogy a lehetséges független jogkezelők ne okozzanak semmiféle problémát a közös jogkezelők működésében, külön felhívásra van szükség ennek garantálására.⁷⁶ E látszólag két érdekcsoport közötti verseny közben nem szabad, hogy a jogosultak jogérvényesítési és érdekérvényesítési képessége károsodjon.

A csoportos joggyakorlás egyszerűbb módja az ügynökségi modell. Egyedi szerződés alapján a nyereségszerzési céllal működő közvetítő ügynökség nem kizárólag a szerzői jogi engedélyezést végzi, hanem maga kutatja az adott jogosult alkotási, megjelenési lehetőségét, illetve keresi a már létrehozott teljesítmények vonatkozásában a lehetséges felhasználókat. A jogosult és az ügynök egymással egyedi elszámolásban van, és az ügynöknek végső soron semmilyen kötelezettsége nincs arra vonatkozóan, hogy más jogosultakat ugyanolyan feltételek mellett képviseljen. Ebből kifolyólag ez jellemzően nem a „kis” jogosultak joggyakorlási formája, idetartoznak a filmstúdiók kereskedelmi részlegei. Az ügynökségek mindig aktívan keresik a felhasználási lehetőségeket, míg a közös jogkezelő szervezetek alapvető funkciói passzív tevékenységet jelentenek.⁷⁷ Ez egy modell, de ebből még nem feltétlenül születnek független jogkezelő szervezetek, éppen ezért szükséges végigmenni a fogalmi elemeken, hogy teljes képet kaphassunk az intézmény mivoltáról. Mindezzel szemben ugyanakkor a csoportos joggyakorlás egy összetettebb, fejlettebb módja a közös jogkezelés.

3.2.2. A fogalom értelmezése

Az irányelv 3. cikk b)⁷⁸ pontjában találunk egy kissé elvont fogalmat a független jogkezelő szervezetekre, ezt veszi át szinte ugyanazzal a megfogalmazással a hazai szabályozás is.⁷⁹

⁷⁵ Vö. Részletes koncepció a Kjk. irányelv átültetéséhez megalkotandó magyar jogi szabályozás főbb tartalmi kérdéseivel kapcsolatban. SZTNH, Budapest, 2015.

⁷⁶ *Mihály Ficsor*: Collective management and multi-territorial licensing: key issues of the transposition of Directive 2014/26/EU. In: *Irini A. Stamatouði* (szerk.): *New Developments in EU and International Copyright Law*. Wolters Kluwer, 2016, p. 239.

⁷⁷ Vö. *Grad-Gyenge, Sarkady*: i. m. (12), p. 14.

⁷⁸ „Független jogkezelő szervezet”: olyan szervezet, amely jogszabály, jogátruházás, felhasználási engedély vagy más szerződéses megállapodás alapján, egynél több jogosult érdekében és közös javára kizárólagos vagy fő céljaként szerzői és szomszédos jogokat kezel, továbbá amely nem áll a jogosultak közvetlen vagy közvetett, teljes vagy részleges tulajdonában vagy ellenőrzése alatt, és profitorientált szervezetként működik.

⁷⁹ Kjkt. 4. § 4. pont.

A fogalom meghatározása után az irányelv hallgat az intézményről, és nincs tisztázva, hogy mi lehetett a Bizottság szándéka, amikor a definícióval bemutatta a jogintézményt.⁸⁰ Habár a jogalkotó szentel néhány preambulumbekendést a koncepció magyarázataként,⁸¹ az kizárólag a negatív oldalát adja. Ugyanúgy, mint a közös jogkezelő szervezeteknél, már két jogosult javára történő vagyoni jogok kezelése szóba jöhet, így itt is fennáll a már említett szétaprózódás veszélye és a kérdés, egyáltalán van-e értelme. Természetesen naiv elgondolás lenne, hogy egy épp megalakuló független jogkezelő majd tízezrek zenei jogait fogja kezelni, miközben Magyarországon már évtizedek óta az Artisjus képvisel tízezreket egy jól kiépített rendszerrel, ugyanakkor egy színházi ügynökség esetében már jóval elképzelhetőbb, hogy a kisebb létszámmal való működés nem értelmetlen. Továbbá könnyebben piacra léphetnek olyan műtípusok is, amelyek eddig nem tartoztak jogkezelésbe, mint például a szoftver vagy a jelmez.

A független jogkezelő szervezetek fogalmának értelmezéséhez további támpontot ad az irányelv, ami negatív oldalról közelíti meg a kérdést. Kizárja a fogalom alól a film- és hangfelvétel-előállítókat, a műsorsugárzókat, valamint a különböző kiadói szervezeteket, így ők nem tekinthetők független jogkezelőknek. Ennek oka az, hogy e szervezetek egyedi megállapodással rájuk ruházott jogokkal rendelkeznek, valamint a saját érdekeik szem előtt tartásával járnak el.⁸² Ez tulajdonképpen úgy fogható fel, hogy inkább a felhasználói oldal sajátosságait viselik magukon, vagy maguk is eredeti (szomszédos) vagy származékos jogosultak,⁸³ így nem tekinthetők a jogosultak képviselőjének.

További értelmezési segítség, hogy a közvetítők, menedzserek, ügynökök tekintetében is kapunk elhatárolási támpontokat. Abból a megfogalmazásból, hogy az említett személyi kör a közös jogkezelő szervezetekkel való kapcsolatok során nem tekintendő „független jogkezelőnek”, *a contrario* következhethet, hogy a felhasználók irányában történő képviselet esetén már nem kizárt, hogy e szervezetek „független jogkezelőnek” minősüljenek.⁸⁴ Ebből az értelmezési szempontból nyerhető ki, hogy a felhasználók irányában történő képviselet esetében beszélhetünk a fogalom személyi köréről kizárólag akkor, ha a jogosultak érdekében járnak el, így megfelelő az irányelvi meghatározásnak.⁸⁵

⁸⁰ *Romana Matanovac Vuckovic*: Implementation of Directive 2014/26/EU on collective management and multi-territorial licensing of musical rights in regulating the tariff-setting systems in Central and Eastern Europe. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 47. évf. 1. sz., 2016, p. 46.

⁸¹ *Irini Stamatouidi, Paul Torremans* (szerk.): *EU Copyright Law: A Commentary*. Edward Elgar, Cheltenham, UK, 2014, p. 707.

⁸² Kjk.-irányelv, (16) preambulumbekendés.

⁸³ Sztj. 66. §.

⁸⁴ I. m. (75), p. 8.

⁸⁵ Ha egy kiadó irodalmi ügynöki tevékenységet is ellát, akkor lehet független jogkezelő kft., természetesen akkor, ha megfelel a törvényi előírásoknak.

3.2.3. Elhatárolás a közös jogkezeléstől

A definíció alapján úgy tűnhet, kellőképpen el lehet határolni a független jogkezelőket a közös jogkezelőktől, ugyanakkor jogi szempontból nehéz meghúzni a határt. Két jelentős eltérés látható. Az első az angolszász jogrendszerből való származására utal, az üzleti alapon, saját vállalkozás formájában történő működés. A második különbség a jogosultaktól való teljes szervezeti elkülönülés. Az alapvetően nehéz elhatárolást a hasonlóságok adják; mindkettő több jogosult javára jár el, mindkettő esetében közömbös, hogy milyen jogi úton kap képviseleti jogot a jogkezelő szervezet, és mindkettő a jogosultak javára jár el.

A szabályozás nagyrészt a közös jogkezelő szervezetekre vonatkozik, további részletszabályok vonatkoznak a reprezentatív közös jogkezelő szervezetekre, amelyeknek jóval több feltételnek kell eleget tenniük, hiszen ezek kezelik a kötelező és az előírt közös jogkezelésbe tartozó vagyoni jogokat és díjigényeket. A jelleg pedig a jogosultak kiszolgáltató helyzetét jelenti, amit kizárólag jelentős garanciális szabályoknak való megfeleléssel lehet ellensúlyozni. Éppen a függetlenekre vonatkozó kevesebb feltétel ad okot a félelemre, hogy ez a garanciális szabályok alól „kiskaput” jelenthet.

Magyarországon a közös jogkezelés nyilvántartásba vételhez kötött tevékenység volt, amelyhez az SZTNH vizsgálta a feltételeknek való megfelelést. Ez egyfajta „engedélyezést” jelentett. A jelenlegi szabályozás viszont két kategóriát állapít meg, a bejelentést és az engedélyezést. A közös jogkezelők és a független jogkezelők esetében elég csupán bejelenteni a tevékenységet az SZTNH-hoz, ezt a hatóság tudomásul veszi, ezt követően meg is kezdhetik a jogkezelést. Tevékenységüket természetesen néhány törvényi feltételnek eleget téve folytathatják, így honlapjukon közzé kell tenniük a legfontosabb dokumentumaikat⁸⁶ az átláthatóság érdekében, indokolt kérésre tájékoztatást kell adniuk, és a jogokat hozzáférhető díjszabás alapján kezelhetik. Ami a kontrollt illeti, hasonlóan a közös jogkezelőkhöz, az SZTNH szakmai-hatósági felügyelete alatt állnak. Mindezzel ellentétben a reprezentatív közös jogkezelő szervezetek tevékenysége engedélyhez kötött, ami a nagyobb fokú átláthatóságot biztosítja.⁸⁷

⁸⁶ Közzé kell tenniük létesítő okiratukat, szervezeti és működési szabályzatukat, tagsági szabályzatukat, felosztási szabályzatukat, tagjaik és az általuk képviselt jogosultak névsorát, azoknak a külföldi szervezeteknek a megnevezését, amelyekkel képviseleti szerződést kötöttek, vezető tisztségviselőik nevét.

⁸⁷ Bár jelenleg a független jogkezeléshez külön TEÁOR-szám nem került hozzárendelésre, a „szerzői és szomszédos jogok közös jogkezelése” mint nyilvántartásba vételhez kötött tevékenység a CompLex TEÁOR '08 lista alapján a 74.90, 84.13, 90.02 TEÁOR-számok alatt lenne folytatható. Ugyanakkor a független jogkezelés nem minősül közös jogkezelésnek, ami már a tevékenység megkezdésekor is komoly bizonytalanságot okoz.

3.3. A független jogkezeléssel kapcsolatos bizonytalanságok

A garanciális szabályok alóli „kiskapu” problematikája, a szétaprózódás veszélye, az intézmény értelme mellett felmerül még néhány bizonytalanság, amire egyértelmű válaszokat az idő és a gyakorlat szolgáltait majd. Jelen részben csak felvázoljuk ezeket.

Az elhatárolások és különbségtételek alapján úgy tűnik, hogy a független jogkezelők egyáltalán nem jelenthetnek konkurenciát a közös jogkezelő szervezetek számára, holott ez nem így van. Független jogkezelő képviselhet olyan jogosultakat, akik tiltakoztak műveik vagy teljesítményeik törvény által előírt vagy önkéntes közös jogkezelése ellen. A jogdíj-bevételek majd kétharmadát jelentő magáncélú másolás (üreshordozó-díj), a sugárzás, a kábeljogdíj és a szomszédos jogi teljesítmények nyilvánossághoz közvetítésének díjigénye azonban kizárólag reprezentatív közös jogkezelő szervezet által érvényesíthető. Így a független jogkezelők az említett esetekben a zeneművek nyilvános előadása terén végzik a közös jogkezelőkkel versenyezve tevékenységüket. Így nyer értelmet az a korábban feltett kérdés, hogy vajon árnyékok vethet-e az új intézmény valamilyen mértékben a jól berendezkedett közös jogkezelésre. Az eddigiek fényében úgy tűnik, hogy kismértékben valóban árnyékok vethet, feltéve, hogy ugyanazon felhasználások és jogosulti csoport vonatkozásában történik a jogkezelés, illetve függ attól, milyen népszerűségnek örvend a jövőben ez az új modell, amelyre majd az évek és a gyakorlat adhat választ. Mint ahogyan azt korábban említettük, a háttérzenei piacon, amely egyben az egész vendéglátóipari piacot is érinti, elképzelhető egy kilépett jogosultak műveiből összeállított katalógus tekintetében történő független jogkezelői működés.

A fogalom „független” kifejezése elgondolkodtató, ha a szó hétköznapi értelméből⁸⁸ indulunk ki. A másoktól való függetlenség felveti a jogos kérdést, ez valójában kitől vagy mitől való függetlenséget jelent pontosan, ehhez pedig végig kell nézni a szóba jöhető szereplőket. Az első lehetséges válasz – a Kjkt. fogalommeghatározásából kiindulva, hiszen az adja az elsődleges eligazítást – a teljes szervezeti elkülönülés, ami a jogosultaktól való függetlenséget hivatott kifejezni, hiszen a független jogkezelő szervezetek nem állnak a jogosultak tulajdonában, illetve ellenőrzésük alatt – a közös jogkezelők esetével ellentétben.

Másodsorban elképzelhető lehet a többi jogkezelőtől, főképp a közös jogkezelőktől való függetlenség mint életre hívható megoldás. Tevékenységükre vonatkozóan elmondható, hogy mindkettő ugyanúgy a jogkezelés tevékenységébe beleillő feladatokat végzi, szerzői és szomszédos jogokat kezel a saját jogosulti körükön belül, így nincsenek egymásra utalva. Ugyanakkor a független jogkezelők a kötelező közös jogkezelés eseteiben nem járhatnak el, e jogok esetében egy reprezentatív jogkezelő fog eljárni, ami önmagában is egyfajta függő helyzetet jelent, e körben a tájékoztatási kötelezettség is fennáll.⁸⁹ Ez a fajta függőség nem

⁸⁸ Magyar értelmező kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003: „független”: mástól nem függő, vele közvetlen kapcsolatban nem lévő.

⁸⁹ Kjkt. 72. §.

jelent nagyfokú kiszolgáltatottságot, de mégis fennáll, ami megtöri ennek a fogalomnak a valódi lényegét, ha ezt a második elképzelést fogadjuk el.

Abban az esetben, ha abszolút mértékben kívánjuk a kifejezést használni, úgy mind a jogosultaktól, mind a többi jogkezelőtől való függetlenségnek eleget kellene tenni. Az első esettel kapcsolatban nem merül fel probléma, a törvény biztosít minket a jogosultaktól való függetlenségről.⁹⁰ A második esetben viszont nem érvényesül a megkívánt hatás. Ugyanakkor nem elhanyagolható ezzel kapcsolatban a jogosultak érdekeinek szem előtt tartása és a „miértek” feltárása. A kötelező jogkezelés eseteire nem véletlenül vonatkoznak előírások azon jogosultak körében is, akik nem csatlakoztak kifejezetten közös jogkezelőhöz, hiszen ezekre az esetekre még nincs más használható és hatékony megoldás, mint a jelenlegi. Ennek fényében szükségszerű, hogy ne a jóval kevesebb garanciális feltételnek megfelelő független jogkezelők foglalkozzanak az ilyen kötelező esetekkel, hanem a már eddig is évtizedes tapasztalatokkal rendelkező reprezentatív közös jogkezelők, hiszen ezáltal védhetőek leginkább a jogosultak vagyoni jogai. Mindez ugyanakkor a versengés közben egyfajta együttműködést is megkíván a felektől.

Kérdés merül fel továbbá a zenei független jogkezelés esetkörében, amikor is kiléptetett zeneművek kezeléséről van szó. Azon jogosultak jogait, akik hazánkban nincsenek megelégedve azzal a szervezettel, amely a jogaikat kezeli, nem csorbítja-e az, hogy a kilépés szabályaira tekintettel – ha a majdani független jogkezelő minden folyamaton végigmegy a nyilvántartásba vételig – várniuk kellett, hiszen leghamarabb csak 2017. január 1-i hatállyal kezdhette meg működését a szervezet. Ugyanakkor a kilépés szabályait is az irányelv írja elő és ad felhatalmazást a közös jogkezelőknek, hogy alapszabályukban kiköthessék az üzleti év végével történő hatályosulást.

A csoportos joggyakorlás körében elképzelhető a modellek vegyes alkalmazása is, de kérdés, ebben az esetben maradéktalanul meg tud-e valósulni az együttműködés az egymásnak konkurenciát jelentő szervezetek között. Ez alatt az az eset értendő, amikor az adott vendéglátóhely számára elegendő napközben a kevésbé ismert zenék lejátszása a háttérben, amely művek jogait a független jogkezelő kezeli, ugyanakkor este, amikor kimutathatóan nagyobb a forgalom, világrepertoárt szeretne a vendégek számára, arra a napszakra pedig az Artisjusnak kellene jogdíjat fizetnie. A szomszédos jogi jogosultaknak pedig az egész nap után az Artisjus szedi be a díjat az EJI-MAHASZ megbízása alapján.

3.4. Független jogkezelő szervezetek Magyarországon

A Kjkt. elfogadását követően néhány hónappal már látható a kibontakozás és nyitás a fentebb kifejtett alternatív lehetőség iránt, hiszen létrejött az első két független jogkezelő szervezet hazánkban. Ez mutatja, hogy a jogintézményre valóban van igény hazánkban is, méghozzá

⁹⁰ Kjkt. 4. § 4. pont a).

különböző területeken. Ezáltal bővül a választás lehetősége ezeken a területeken mind a jogosulti, mind a felhasználói oldalon, ami végső soron a piac kiszélesedéséhez vezet.

3.4.1. MPLC (Motion Picture Licensing Company) Magyarország Kft.

Az MPLC-t 2016. december 22-én vette nyilvántartásba az SZTNH az első független jogkezelő szervezetként Magyarországon, ezzel utat törve az alternatív lehetőségek tárházában. Öt kontinensen és több mint 30 országban támogatja a filmalkotásokhoz a jogszerű hozzáférést, illetve több mint 450 000 felhasználónak nyújt engedélyt világszerte.

Az angliai székhelyű céget 30 éve filmstúdiók vezetői, valamint az Amerikai Mozgóképi Szövetség (MPAA) jogásza alapította. Filozófiájának alapjaként a szakszerűséget, a szenvedélyt és az erkölcsösséget vallja, az utóbbit a szerzői és szomszédos jogok megsértésének elkerülése érdekében.⁹¹

A független jogkezelő a filmelőállítók filmalkotásainak nyilvános előadással⁹² történő felhasználása után állapít meg és szed be jogdíjat. Ez alapján a jogdíj mértéke a becsült nézőszámhoz és az előadások számához igazodik.⁹³ A szervezet a jogkezelést a jogosultak számára a megfilmesítési szerződés⁹⁴ alapján végzi. A területen a FilmJussal versenyezve végzi jogkezelési tevékenységét a filmalkotások nyilvános előadásának joga tekintetében,⁹⁵ így bővítve a választás lehetőségét többféle piaci szereplő körében.

3.4.2. CloudCasting Kft.

A nemzetközi cégcsoport tagjaként Magyarországra való bejövetele 2012-ben valósult meg digitális médiaszolgáltatóként. A Kjkt. azonban megteremtette a lehetőséget számára, hogy független jogkezelő szervezetként folytathassa háttérzene-szolgáltatásra vonatkozó tevékenységét. Így hazánk második független jogkezelőjeként vette nyilvántartásba az SZTNH 2017. február 21-én.⁹⁶

A szervezet a zeneművek nem színpadi nyilvános előadásának engedélyezése fejében állapít meg díjszabást üzletek, egyéb zenefelhasználók, illetve vendéglátóhelyek és szálláshelyek számára. Többek között ez az a Lábody Péter és Nagy Balázs által említett⁹⁷ speciális felhasználási terület, a háttérzene-szolgáltatások piaca, amelyen várható volt független jogkezelő szervezetek létrejövetele.

⁹¹ MPLC Magyarország Kft. – Ernyő Engedély: <http://mplc.hu>.

⁹² Sztj. 24. §.

⁹³ Az MPLC jogdíjközleménye, III. pont, 2017.

⁹⁴ Sztj. 66. §.

⁹⁵ Az SZTNH nyilvántartása. MPLC.

⁹⁶ Az SZTNH nyilvántartása. CloudCasting.

⁹⁷ Lábody, Nagy: i. m. (8), p. 44.

A terület tekintetében kiemelendő, hogy az Artisjus is szed be jogdíjat és kezel jogokat, így a CloudCasting kizárólag a közös jogkezelés alól kiléptetett zenei katalógusát, az Epidemicet értékesíti. Ez a világ egyik legnagyobb közvetlen jogkezelésű zenei katalógusa, amelyből a CloudCasting állít össze az erre igényt tartó felhasználók számára tematikus zenei csatornákat és egyedi összeállításokat.⁹⁸ A svéd székhelyű Epidemic Sound cég zenei repertoárját⁹⁹ forgalmazzák hazánkban az említett célközönség számára. A katalógus zene-számaival kapcsolódó minden szerzői, előadói és másolási jog a svéd zeneipari óriás tulajdonát képezi. A katalógus értékesítése úgy valósul meg, hogy kizárólag olyan helyszíneken végez független jogkezelést, ahol az általa biztosított zárt rendszerű berendezésével történik a zeneszolgáltatás. Természetesen nem kizárt, hogy az Epidemic katalógusában szereplő zeneművek szerzőin kívül más jogosultak is tiltakozzanak műveik közös jogkezelése ellen, így az ő érdekükben a cég szedjen be jogdíjat, illetve kezelje jogaikat. A jogsértés kiszűrése érdekében – ugyanúgy, mint ahogyan azt az Artisjus is teszi – végezhet ellenőrzést különböző helyszíneken, ezzel védve a jogosultak érdekeit.

A leírtakból következően a háttérjellegű gépzene-felhasználás szempontjából megkezdődik a verseny a felhasználókért és a jogosultakért egyaránt, hiszen a jogdíjértékesítőkből¹⁰⁰ is egyértelműen kiténik, hogy egy I. kategóriás vendéglátóhelynek ötször annyi jogdíjat kell fizetnie az Artisjus számára. Annak ellenére, hogy ez kiragadott példa, más kategóriákban is hasonló eltérések mutatkoznak. Az érzékelhető költséghatékonyság egyértelműen a független jogkezelők mellett szól. Ezzel szemben nézőpont kérdése, de talán hátránynak tekinthető, hogy bár a katalógus tekintetében is igényes, sok műfajt felölelő zeneművekről van szó, ugyanakkor a rádióban és televízióban elhangzó toplágerek nem találhatók a listán.

A meghatározó költséghatékonysági szempont alapján nyer értelmet a fejezet elején feltett kérdés, miszerint árnyékot vethetnek-e a független jogkezelők a közös jogkezelők szerepére – valószínű, hogy erre valóban reális esély van.

4. ÖSSZEGZŐ MEGÁLLAPÍTÁSOK

A feltárt problémák és bizonytalanságok alapján kérdéses, hogy az új intézmény fordulatot jelent-e, az áhított „függetlenség napja” valódi, érdemi változást hozhat-e az érdekeltek számára. Abban a kérdésben, hogy a közös jogkezelés rendszere alapjaiban rengett meg, vagy a változások nem hoztak meghatározó átalakulást, egyetérthetünk Lábody és Nagy álláspontjával, miszerint a piac teljes átrendeződése nem látszik valószínűnek, az sokkal inkább elképzelhető viszont, hogy egyes speciális felhasználási esetek tekintetében megjelenhetnek új szereplők ezen a területen. A háttérzene-szolgáltatások piaca vagy a filmipar tipikusan

⁹⁸ CloudCasting: <http://thecloudcasting.com>.

⁹⁹ Epidemic Sound: <http://epidemicsound.com>.

¹⁰⁰ Az Artisjus jogdíjkezelvénye, I. pont, 2017, illetve, a CloudCasting jogdíjkezelvénye, B pont, 2017.

ilyen esetkör lehet. Ehhez mindenképpen megfelelő szabályozási mechanizmus szükséges, amelyet a jogalkotónak biztosítania kell az újonnan megjelenő résztvevők számára.

Megállapítható, hogy a jelenlegi, irányelvet átültető törvényünk a fogalmak megfelelő át-vételével, fenntartva az eddigi, más országokhoz képest szigorú szabályozást, törekszik a jogkezelés átláthatóságának a biztosítására, azonban elengedhetetlen, hogy a közös jogkezelőkre vonatkozó valamennyi garanciális szabályra tekintettel legyünk a független jogkezelők működése kapcsán is.

A független jogkezelés integrálódása már az irányelvre vonatkozó javaslat megjelenésétől komoly viták tárgyát képezte. A jogalkotó törekszik arra, hogy megfelelően hozzáillessze a közös jogkezelés működő rendszeréhez. A verseny, illetve a közös és független jogkezelők párhuzamos jelenléte szabályozási szinten fennáll, főként a korábban említett háttérzene-szolgáltatások piaca tekintetében, azonban a „függetlenség” kifejezés tárgyalt problematikája csak az együttműködés kellő mértékben történő megvalósulásában oldható fel.

Ugyan örvendetes lenne, ha a független jogkezelés a gyakorlatban is magára találna akár nagyobb számban, azonban azt is látni kell, hogy amennyiben az intézmény az előre jósltnál mégis nagyobb népszerűsége tesz szert, fennáll a szétaprózódás veszélye a területen, ami végeredményben átláthatatlansághoz vezethet. Ez a probléma a közös jogkezelés vonatkozásában már felismerésre került, és egyes jogrendszerek igyekeznek is tenni ellene (példaként említhető az osztrák szabályozás ezen hatást enyhítő, a közös jogkezelő szervezetek számának minél alacsonyabban tartására vonatkozó rendelkezése),¹⁰¹ de a független jogkezelők kapcsán újra napirendre kerülhet ez a kérdés. Ezzel a lehetőséggel akkor is számolnunk kell, ha látható, hogy a mi jogrendszerünkől az eddigiek alapján igen távol álló modelltől van szó.

A külföldi és hazai minták – így az MPLC és CloudCasting példája – azt mutatják, hogy a független jogkezelés sikeres alternatív modellként törhet be akár nagyobb számban is a hazai piacra. Ennek elmaradása esetén azonban felmerül a kérdés, hogy nincs-e szükség a szabályozás uniós szintű felülvizsgálatára.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a jelenlegi hazai rendelkezések egyelőre csak a kezdő lökést adják meg az intézmény kiteljesedéséhez. A piac szereplőinek vállalkozó szelleme, hozzáértő szakmaisága és hatalmas tőkebefektetése mellett arra is szükség van, hogy a jogalkalmazó és a jogalkotó egyrészt ne gátolja, hogy a független jogkezelés mielőbb gyökeret verhessen a hazai közegben, másrészt a garanciális szabályok érvényesülését folyamatosan fenntartsa. Ennek érdekében – a remélhetőleg hamarosan kialakuló gyakorlati tapasztalatok alapján – a szabályozás felülvizsgálata is szükségessé válhat a közeljövőben.

¹⁰¹ Hepp Nóra: A „kis számok törvényének” diadala a hatékony közös jogkezelés fokozásáért a közös jogkezelő szervezetekről szóló osztrák törvényben. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 3. (113.) évf. 1. sz., 2008. február, p. 59.